

Лекція 25.

Тема: Україна в перші повоєнні роки.

1. Внутрішньополітична й економічна ситуація УРСР.

2. Масовий голод 1946–1947 рр.

3. Ідеологічні кампанії. «Чистки» творчої інтелігенції.

Література:

П-1: Власов В. С. Історія України: підручник для 11 кл. закладів загальної середньої освіти / В. С. Власов, С. В. Кульчицький. - К.: Літера ЛТД 2019, розділ 1 § 4

П-2: Кульчицький С. В. Історія України: підруч. для 11 кл. загальноосвіт. навч. закл. / С. В. Кульчицький, Ю. Г. Лебедева. – К.: Генеза, 2011, § 10, 12

П-3: Пометун О. І. Історія України: підруч. для 11 кл. загальноосвіт. навч. закл.: рівень стандарту, академічний рівень / О. І. Пометун, Н. М. Гупан – К.: Освіта, 2011 тема 8-9 п. 3-4,5

П-4. Турченко Ф. Г. Історія України: 11 кл.: підручник для загальноосв. навч. закл./ Ф. Г. Турченко – К.: Генеза, 2011, §24-28

Електронні підручники:

1 [11-klas-istoria-uK-vlasov-2019-stand pdf](#)

2. [storya-ukrayini-kulchickiy-lebedyeva-11-klas.html](#)

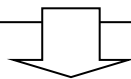
3. [pik-istoriva-ukraini-11-pometun.pdf](#)

4. [storya-ukrayini-turchenko-11-klas.html](#)

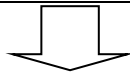
1. Після закінчення Другої світової перед народом України постало завдання надзвичайної складності — відбудова народного господарства.

Відбудовчі процеси у господарстві

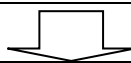
За роки Другої світової війни в Україні було зруйновано майже **700 міст** (40% усіх міст СРСР, знищених війною) і **28000 сіл**. Матеріальні збитки становили **285 млрд. крб.** (в цінах 1941 року) – понад 40% усього збитку СРСР.

Катастрофічно скоротилось виробництво промислової продукції. У 1945 р. в Україні видобуто лише 36% вугілля, вироблено близько 20% електроенергії, виплавлено 17% чавуну, 15,4% сталі порівняно з показниками 1940 р

За підрахунками спеціалістів, демографічні втрати України протягом січня 1941 — липня 1946 рр. становили більше **17 млн. чол.**, або більше третини загальної кількості населення, і відновилися лише через 19 років. Скоротилася чисельність трудових ресурсів, особливо кваліфікованих кадрів. Це призвело до масового залучення на важку, малокваліфіковану працю у вугільну і металургійну промисловість жінок, які у 1947 р склали в цих галузях близько 35% працюючих.

В 1946 р. на основі Закону СРСР про п'ятирічний план відбудови народного господарства було прийнято **Закон про відбудову народного господарства УРСР** у відповідності з яким планувалося завершити відбудову до 1950 р. План Дж. Маршалла для допомоги постраждалим у війні Й. Сталін відкинув. При цьому акцент робився на економії, скороченні фінансування аграрної сфери, легкої промисловості, соціальної допомоги.

Планувалося:

- Доведення валової продукції промисловості у 1950 р. до 113% від рівня 1940 р.
- Першочергове відновлення важкої промисловості, транспорту, енергетики, куди спрямовувалось 88% капіталовкладень.
- 7% капіталовкладень на відбудову сільського господарства.

Підсумки відбудови народного господарства:

1. У 1950 р. обсяг промислового виробництва перевищив довоєнний рівень 1940 р. на 15%, що було більше запланованого. Було відбудовано Дніпрогес, зруйнований нацистами, Азовсталь, Харківський тракторний завод та багато інших підприємств.
2. Засновано нові галузі промисловості – автомобілебудування, телерадіотехнічна, приладобудування.
3. Відбудова промисловості не передбачала її модернізації.
4. Легка і харчова промисловість досягла 80% довоєнного рівня.
5. Підприємства України були перевантажені виробництвом зброї.
6. У 1948 р. були скасовані продовольчі картки.
7. До 1950 р. був досягнутий довоєнний рівень виробництва сільськогосподарської продукції.
8. Збільшення податків на селянські господарства, низька оплата трудоднів, відсутність пенсійного забезпечення, встановлення жорсткої дисципліни в колгоспах.
9. Здійснення грошової реформи: гроші, накопичені в ощадках до 3 тис. карбованців, обмінювалися в пропорції 1: 1, від 3 до 10 тис. – 1: 3, від 10 тис. - 2: 3; обмін грошей у населення вдома – 1: 10.
10. Та головне в тому, що **економіка** України, як складова загальносоюзного комплексу, **розвивалась екстенсивним шляхом**. Дуже повільно впроваджувались нові технології, значними були затрати ручної праці, вироблена **продукція була низької якості**.

Відбудова народного господарства проходила у напруженій міжнародній обстановці. Відносини між СРСР та іншими країнами антигітлерівської коаліції незабаром після закінчення Другої світової війни різко погіршилися. Прагнення сталінського керівництва нав'язати країнам Східної Європи соціалізм радянського зразка викликало жорстку протидію США й Англії. Протистояння все більше загострювалося, набуваючи різких, відкритих форм.

Почалася «холодна війна» і гонка озброєнь, котрі поглинали колосальні матеріальні ресурси, відволікали від цивільних галузей народного господарства кращі науково-технічні кадри, кваліфікованих працівників.

2. У надзвичайно складних умовах перебувало **сільське господарство**. В умовах форсованої відбудови та розвитку важкої промисловості в планах Кремля воно займало другорядне місце: капіталовкладення у сільське господарство не більше 7% всього обсягу.

Проте все, що вирощувалося у колгоспах та радгоспах працюю жінкам, дітям та дітей, вилучалося державою за вкрай низькими цінами. Низький рівень заробітної оплати праці селян. За трудодень на колгоспній ниві давали 1 кг зерна (якщо його давали). **Єдиною можливістю** вижити було підсобне господарство селян. Але на них держава встановила **податок** – на худобу, птицю, фруктові дерева. Влада вважала за необхідне, щоб селяни приділяли більше уваги не своєму городу, а роботі у колгоспі.

Зберігалось встановлене ще до війни обмеження у пересуванні колгоспників: вони були позбавлені можливості мати паспорти, на них не поширювалося пенсійне забезпечення та виплати за тимчасовою непрацездатністю. На роботи в інші галузі народного господарства селянин міг влаштуватися лише з дозволу, на основі відпускнуої довідки колгоспу. Таке закріпачення продовжувалося аж до загальної паспортизації села в 60-ті роки.

21 лютого 1948 р. Президія Верховної Ради СРСР з ініціативи керівництва УРСР

прийняла дискримінаційний Указ «Про виселення з Української РСР осіб, які злісно ухиляються від трудової діяльності в сільському господарстві і ведуть антигромадський, паразитичний спосіб життя». Указ передбачав скликання загальних зборів колгоспників, де мало відбуватися обговорення заздалегідь визначеного кола осіб, в основному тих, хто не виробив мінімуму трудоднів. На зборах ухвалювалися «громадські вирокі», жертви яких підлягали депортації до Сибіру та в інші віддалені місця Радянського Союзу. Це було нечуване свавілля влади щодо селянства, жертвами якого часто ставали хворі, вдови з дітьми, інваліди війни, люди похилого віку.

Усі ці труднощі посилювалися **катастрофічною посухою у 1946 р.**, яка стала однією із причини зменшення **хлібопоставок**. Москва, як і під час голодомору 1932-1933 рр. **наказала вилучити продовольчі ресурси за будь-яку ціну**. Наслідком цього злочину став голод 1946 – 1947 р. та смерть майже 1 млн. жителів. Найбільше жертв у Харківській, Запорізькій, Ворошиловградській, Сталінській, Одеській областях.

Причини голоду: величезні зруйнування в роки війни, недостатньо капіталовкладень, сильна посуха, вивіз хліба за кордон.

В той час, коли голод охопив Україну, за кордон – у країни «народної демократії» Польщу, Чехословаччину, Болгарію та інші сателіти СРСР – йшли сотні вагонів з зерном. У 1946 р. його було експортовано 1,7 млн. т.

3. Суспільно-політичне життя у повоєнний період розвивалось під тиском тоталітарної системи, стрижнем якої були правляча ВКП (б) – КПРС на чолі з Й. Сталіним яка одноосібно вирішувала шляхи розвитку країни, та її опора – органи державної безпеки.

Продовжуються репресії, спрямовані проти **колишніх полонених, осіб, яких вивезли на примусові роботи у Німеччину, населення, яке перебувало на тимчасово окупованій території**.

Тож для атмосфери повоєнних років характерною була **обстановка загальної підозри, недовіри, зневаги влади до людини. Відсутність демократичних прав і свобод громадян, обстановка страху та підозрілості суперечило з положеннями Загальної демократії прав людини, яку було прийнято ООН 10 грудня 1948 р.** СРСР як і інші держави поставив підпис під цим документом.

Ідеологічний наступ на творчу інтелігенцію Радянського Союзу, який отримав назву «**жданівщина**» був скерований і на ліквідацію національно-культурних здобутків та традицій українського народу.

Жданівщина проявилась у розгромі Інституту історії України у системі АН УРСР

- ідеологічних репресій проти журналів «Перець та «Вітчизна»;
- державному курсі на русифікацію освіти ;
- насадженні у літературі та мистецтві методу так званого «соціалістичного реалізму», який **вимагав** від митців зображення переваг соціалістичного способу життя, оспівувати будівництва соціалізму, Сталіна.
- утисках відомих українських діячів літератури **О. Вишні, М. Рильського, Ю. Яновського, О. Довженка**. У буржуазному націоналізмі був звинувачений **В. Сосюра** за вірш «Любіть Україну»

У 1948 році на серпневій сесії Всесоюзної академії сільськогосподарських наук Т. Лисенко, кого підтримав Й. Сталін, одержав перемогу над прибічниками генетики. Почалося переслідування і репресії проти генетиків тих вчених-біологів, що поділяли їх позиції. Цей період у сільськогосподарській та біологічній науці і практиці одержав назву «**лисенківщина**».

Домашнє завдання: скласти короткий конспект лекції.